

MALI I ZI
Qeveria e Malit të Zi

MINISTRIA E ARSIMIT DHE SHKENCËS

ENTI PËR SHKOLLIM

Katalogu i njohurive – programet e lëndëve

Lëndë zgjedhëse
GJUHË SHQIPE E LETËRSI
Klasa III dhe IV-të shkolla e mesme profesionale

Podgoricë 2009.

Programi i lëndës

Lëndë zgjedhëse
GJUHË SHQIPE E LETËRSI
Klasa III dhe IV-të shkolla e mesme profesionale

Botuesi: Enti për Shkollim
Redaktori: dr Dragan Bogojević
Lektor: Dimitrov Popović i Jasmina Radunović
Përgatitja teknike: Nataša Perić
Šhtypi: "IVPE" Cetinje
Tirazhi: 100
Podgoricë, 2009.

Në bazë të nenit 35, dispozita 1, alineja 1, të Ligjit të përgjithshëm të arsimit dhe edukimit („Fleta zyrtare e RMZ”, nr.64/02, 31/05 dhe 49/07), Këshilli për arsim të përgjithshëm, në mbledhjen e 47-të të mbajtur më 25 qershor të vitit 2008, ka aprovuar katalogun e njohurive për **GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI** me fondin 3 orë në javë për klasën e I, II, III dhe IV të shkollave të mesme profesionale, **GJUHË ZYRTARE JOAMTARE** me fondin 2 orë në javë për klasën I, II, III dhe IV, kurse në mbledhjen e dytë të Këshillit të arsimit të përgjithshëm të mbajtur më 15. qershor të vitit 2009 ka aprovuar katalogun e njohurive për **GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI** – lëndë zgjedhore me fondin prej 2 orëve në javë si lëndë zgjedhëse për klasën e III e IV të shkollave të mesme profesionale.

1. EMËRTIMI I LËNDËS MËSIMORE GJUHË SHQIPE E LETËRSI

EMËRTIMI I PROGRAMIT TË LËNDËS GJUHË SHQIPE E LETËRSI LËNDË ZGJEDHËSE

2. PËRCAKTIMI I PROGRAMIT TË LËNDËS

a) Përcaktimi i lëndës

Lënda Gjuhë shqipe e letërsi si lëndë zgjedhëse është lëndë mësimore dyvjeçare në shkollën e mesme profesionale. Lënda shërben si plotësim deri te standardi i gjimnazit për nxënësit/-et e shkollave të mesme profesionale të cilët dëshirojnë t'i nënshtrohen provimit të pjekurisë (maturës) të gjimnazit.

Lënda përbëhet nga tri disiplina: mësimi i gjuhës, mësimi i letërsisë dhe kultura e të shprehurit gojor dhe me shkrim dhe paraqet mbindërtim dhe zgjerim të njohurive dhe shkathtësive që zhvillohen në kuadrin e mësimi fillor.

b) Numri i orëve sipas viteve të arsimit dhe formave të mësimi

Gjuhë shqipe e letërsi si lëndë zgjedhëse mësohet 70 orë në vit në klasën e tretë dhe 66 orë në klasën IV të shkollës së mesme profesionale

3. QËLLIMET E PËRGJITHSHME TË PROGRAMIT TË LËNDËS

Nxënësit/-et i zhvillojnë më tej aftësitë e shprehjes dhe të komunikimit në gjuhën amtare, duke zgjedhur një formë në përshtatje me situatën.

Shkathtësinë e të shprehurit dhe të komunikimit, edhe në kuadrin e mësimi zgjedhëse, nxënësit/-et e fitojnë nga shembujt e teksteve të ndryshme që dëgjojnë, lexojnë e shkruajnë. Nën udhëheqjen e mësimdhënësit/-es mësojnë t'i kuptojnë, zbërthejnë, analizojnë dhe t'i vlerësojnë ato në mënyrë kritike. Pas kësaj nxënësit mund të hartojnë vetë tekste të ngjashme, të kuptueshme dhe të drejta në aspektin gjuhësor.

Nxënësit i avancojnë aftësitë për të komunikuar në gjuhën letrare, i njohin më hollësisht parimet dhe normat e saj dhe e përdorin gjatë hartimit të teksteve gojore dhe të shkruara. Pasi që edhe mësimi zgjedhës bazohet në shembujt më të mirë të teksteve letrare, si dhe atyre joletrare, nxënësit/-et formojnë një parafytyrim më të plotë të strukturës fonetike, morfologjike, sintaksore dhe leksikore të gjuhës amtare. Nxënësi/-ja po ashtu zotëron përdorimin e modeleve stilore të ndryshme dhe arrin aftësinë e përdorimit funksional të stileve gjatë të folurit dhe të shkruarit. Njohuritë dhe shkathtësitë e nxënësit/-es zhvillohen drejt mundësisë së emërimit, sqarimit dhe vlerësimit të dukurive shumë të ndërlikuara.

Mbi shembujt e letërsisë shqipe dhe të asaj botërore, që nuk përfaqësosheshin në kuadrin e mësimi fillor, nxënësit/-et i zgjerojnë njohuritë e fituara nga teoria e letërsisë, njohuritë themelore mbi rrjedhat historiko-letrare dhe zhvillimin e formave zhanrore. Në kuadrin e studimit të veprës letrare nxënësi/-ja vazhdon të aftësohet për t'i hetuar dhe vlerësuar vlerat estetike, etike dhe njohëse.

Nxënësit/-et zhvillojnë strategji më të ndërlikuara të veprimtarisë së pavarur në ç'mënyrë aftësohen për t'iu nënshtruar provimit të pjekurisë (maturës) së gjimnazit dhe për të mësuar në mënyrë permanente.

Nxënësit/-et orientohen dhe aftësohen për përdorimin e ndihmës teknike informative gjatë vjeljes, organizimit dhe shpërndarjes së informacioneve, si dhe ta kuptojnë fuqinë e mediave dhe të krijojnë një raport kritik ndaj tyre

4. PËRMBAJTJA DHE QËLLIMET OPERATIVE TË PROGRAMIT TË LËNDËS

Qëllimi themelor i gjuhës e letërsisë shqipe është zhvillimi i katër shkathtësive:

- **të dëgjuarit** (të kuptojnë atë që dëgjojnë)
- **të folurit** (të flasin qartë, kuptueshëm dhe drejt)
- **të lexuarit** (të kuptojnë atë që lexojnë)
- **të shkruarit** (sipas normave gramatikore e drejtshkrimore në kuadër të stileve të ndryshme funksionale)

Qëllimet operative dalin nga qëllimet e përgjithshme: orientohen kah nxënësi/-ja. Tregojnë se çka nxënësi/-ja duhet të mësojë, njohë, arrijë, mund të bëjë. I bashkojnë qëllimet përmbajtësore (nocionet, parimet, ligjësitë) dhe ato të procesit (shkathtësitë dhe kompetencat e ndryshme kognitive dhe komunikative) dhe shërbejnë si bazë për përkufizimin e standardeve të dijes.

Aktivitetet e parapara dalin nga qëllimet e parapara dhe çojnë drejt proceseve dhe veprimeve me anë të të cilave nxënësi/-ja ia arrin qëllimit. Paraqesin orientime, assesi udhëzime strikte, për mësimdhënësit/-et. Kolona – *nocionet dhe përmbajtjet* – paraqet një zgjedhje të hapur për realizimin e qëllimeve dhe aktiviteteve të parapara. Në pajtim me mundësitë dhe kërkesat e nxënësve/-eve, mësimdhënësi/-ja është i/e lirë për ta plotësuar kolonën ose për ta shkruar në masën që nuk do ta rrezikojë mundësinë e arritjes së kompetencave ndaj standardeve të përcaktuara të njohurive.

Kolona - korelacionet – ofron udhëzime dhe rekomandime për realizimin e një bashkëpunimi funksional në ato fusha të lëndës në të cilat mund të bëhen lidhje dhe gërshetime logjike të dobishme për përvetësimin e njësive mësimore. Mësimdhënësi/-eve u është lënë mundësia që edhe vetë ta regjistrojnë shkallën e arritur të lidhshmërisë me lëndët dhe përmbajtjet e tjera mësimore për të cilat mendojnë se mund të jenë të rëndësishme për ta gjatë zbatimit të praktikës mësimore nga gjuha dhe letërsia shqipe.

LËNDË ZGJEDHËSE GJUHË SHQIPE E LETËRSI

KLASA III:

Tema: Gjuhë

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nocionet e përmbajtja	Korelacionet
1. Nxënësi di për shtresat e gjuhës shqipe siç janë argot dhe sociolektet	1. Nga shembujt e dhënë sqarojnë shtresat e gjuhës.	1. Shtresat e gjuhës shqipe, argot, sociolektet	Dialektet e gjuhëve të ndryshme
2. Nxënësi i njeh termat e fonologjisë, di të ilustrojë variantet e fonemave me shembuj.	2. Shfrytëzojnë bibliotekën	2. Variantet e fonemave	
3. Nxënësi di të zbatojë rregullat e drejtshkrimit	3. Shfletojnë fjalorin drejtshkrimor.	3. Drejtshkrim Emrat e përveçëm	Gjuhët e huaja

KLASA III

Tema: Letërsi

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nocionet e përmbajtja	Korelacionet
<p>1. Nxënësi di:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të sqarojë llojet e gjinive letrare, gjegjësisht të formave letrare - të dallojë veçoritë e lirikës - të flasë për tiparet e prozës së shkurtër të Migjenit - të bëjë paralele midis autorëve të ndryshëm që shkruajnë tragjedi - të hetojë ndryshimet e gjuhës së tekstit letrar të autorëve bejtexhinjë - të dallojnë ndryshimet midis përshkrimit dhe interpretimit. 	<p>1. Nxënësit dëgjojnë dhe lexojnë tekste letrare</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitojnë vargje - punojnë në grupe për të gjetur shtresat e tekstit letrar - shënojnë asociacione të cilat i ofron teksti poetik - me shkrim dhe me gojë shprehin përjetimin e tyre - më të talentuarit vizatojnë diçka si komentim të tekstit letrar - në grupe punojnë për një ose më shumë personazhe nga teksti poetik - krahasojnë rezultatet dhe argumentet - bëjnë gara në recitimin e teksteve - shënojnë asociacione nga teksti poetik - recitojnë pjesë të zgjedhura 	<p>Enver Gjerqeku-Sofra</p> <p>Versifikacioni Lirika, nocioni, veçoritë</p> <p>Migjeni - Historia e njërës nga ato</p> <p>Miti trojan, epi antik, çështja homerike Tragjediografët</p> <p>Autorët e tjerë të letërsisë së bejtexhinjve: Muhamet Kuçuku e Ibrahim Nezimi</p> <p>Përshkrimi e interpretimi</p>	<p>Historia (gjysma e dytë e shekullit XX)</p> <ul style="list-style-type: none"> - arti figurativ, - arti muzikor - (drejtimet moderne - në këto arte) <p>Historia (historia shqiptare në gjysmën e parë të shekullit</p> <ul style="list-style-type: none"> - arti figurativ, arti - muzikor, teatri

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nacionet e përmbajtja	Korelacionet
<ul style="list-style-type: none"> - Të di të identifikojë veçoritë e iluminizmit shqiptar. - Të krijojë njohuri mbi romantizmin evropian, autorët - Të njohin autorët shqiptarë, mbledhës të folklorit - Të krijojnë njohuri për shkrimtarët e tjerë arbëreshë romantikë - Të dinë të flasin për shkrimtarët e tjerë të Rilindjes Kombëtare - Të mësojnë karakteristikat e poetëve të Rilindjes duke veçuar veçoritë e përbashkëta dhe dalluese. 	<ul style="list-style-type: none"> - dëgjojnë recitime të teksteve letrare - flasin për veprën si tërësi - punojnë në grupe për të gjetur figurat letrare me të cilat përshkruhen personazhet etj - hartojnë punimin duke tipizuar personazhet dhe temat e shkrimtarëve romantikë - Mësojnë shkrimtarët e përmendur në histori të letërsisë së periudhës së romantizmit - Mësojnë vargje të zgjedhura përmendsh dhe 	<p>Përfaqësuesit e iluminizmit: Teodor Haxhifilipi, Dhanil Haxhiu</p> <p>Autorë të romantizmit evropian:</p> <p>Viktor Hygo - Dita e fundit e një të burgosuri</p> <p>Aleksandër Pushkini - Eugjen Onjegini</p> <p>Mbledhësit e folklorit: Zef Jubani, Spiro Dine, Vinçens Prenushi, Bernardin Palaj</p> <p>Shkrimtarë të romantizmit arbëresh Zef Serembe - Poezia "Miqësia" Zef Skiroi - Te dheu i huaj Anton Santori - Emira</p>	<p>Historia e kohës</p>

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nocionet e përmbajtja	Korelacionet
<p>- Dinë të flasin për shkrimtarët evropianë realistë.</p> <p>Mësojnë për poezinë novelistikën e shkrimtarit</p>	<p>Lexojnë vepra dhe fragmente të shkrimtarëve realistë.</p> <p>- Mësojnë tiparet e poezisë të Gramenos dhe të novelës Oxhaku</p>	<p>Shkrimtarë të tjerë të Rilindjes Kombëtare Sami Frashëri - sipas zgjedhjes Filip Shiroka e Luigj Gurakuqi</p> <p>Shkrimtarë të reali-zmit evropian Gi de Mopasani - Babai i Simonit Leon Tolstoj - Ana Karenina</p> <p>Mihail Grameno - Oxhaku</p> <p>Lektyrë shtëpie</p> <p>1. Branisllav Nushiq - Deputeti i popullit</p>	

KLASA IV**Tema: Gjuhë: sintaksë, drejtshkrim, kulturë e të shprehurit**

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nacionet e përmbajtja	Korelacionet
Nxënësi di: - të dallojë leksemat dhe vlerat stilistike të saj.	Gjen leksemat në tekste të caktuara	- Lidhjet midis leksemave dhe vlerat stilistike të leksemës - Zhargonizmat dhe vulgarizmat	Gjuhët e huaja (angleze, italiane etj...),
- të dallojë zhargonizmat e vulgarizmat	Gjen fjalët përkatëse në tekste.		gjuha malazeze
- të dallojë kuptimin e polisemisë	Identifikon poliseminë	- Polisemia	
- të dallojë fjalorët terminologjikë nga të tjerët	Gjen kuptimin e termave të ndryshëm në fjalorin përkatës	- Fjalorët terminologjikë - Transkriptimi dhe transliterimi	Historia, sociologjia
- të dallojë qartë llojet e fjalive dhe të periudhave nga teksti i dhënë - që në mënyrë të pavarur të korrigjojë tekstin - të sistemojë pjesë përbërëse të fjalisë - të shprehet drejt - të sistemojë periudhën e bashkërenditur dhe të nënrenditur - të shprehë qartë mendimin	Nxënësit përgatisin shembuj për fjalinë, periudhën dhe i hetojnë llojet e periudhave në tekstin e dhënë - analizojnë shembuj nga tekstet - formulojnë me shkrim e me gojë fjali të llojeve të ndryshme - formulojnë me shkrim e me gojë fjali me periudha bashkërenditëse e nënrenditëse duke u nisur nga teksti formulojnë fjali e periudha të reja dhe saktësojnë tipin e fjalisë/periudhës	1. Fjalitë e ndërmjetme dhe të ndërshtëna 2. Tipet e gjuhëve, gjuhët në botë dhe ngjashmëritë gjuhësore 3. Shpallja, ankesa, polemika	Sintaksa e gjuhëve të tjera

KLASA IV**Tema: Letërsi**

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nacionet e përmbajtja	Korelacionet
<p>1.1. Aftësia e lidhjes së dukurive letrare botërore në shekullin XX:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aftësia e të kuptuarit e kahjeve (drejtimeve) kryesore letrare në këtë periudhë - aftësia e hetimit të ngjashmërive dhe dallimeve - aftësia e zbulimit të vlerave artistike <p>1.2. Aftësia e të njohurit dhe të kuptuarit të letërsisë moderne shqipe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aftësia e hetimit të prirjeve kryesore - tërheqja e paraleleve me letërsinë e huaja - njohja e vlerave letraro-estetike 	<p>1. (1.1, 1.2, 1.3 dhe 1.4) gatishmëria që të punohet në grupe për vepra të caktuara letrare; biseda për personazhet, përgatitja për paraqitjen me gojë; paraqitja me gojë (krahasimi i paraqitjeve në klasë)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reportazhi 2. Artur Rembo - Ofelia 3. Malarme - Mjellma 4. Gustav Flober - Zonja Bovari 5. Asdreni - Psalme murgu 6. Autorë të tjerë të shkollës letrare të Shkodrës (informativisht) 7. Nonda Bulka - Intervistë me malësorin 8. Mithat Frashëri - Hi dhe shpuzë 9. Ernest Koliqi - Shija e bukës së mbrume 10. Rrëfimi në vetën e parë dhe të tretë 11. Shpallja, ankesa, polemika 12. Retorika, kuptimi dhe zhvillimi 13. Redaktimi 14. Beketi - Duke pritur Godonë 15. Virginia Vulf - Një dhomë për vete 16. Borhesi - Pritja 17. Kasem Trebeshina - Stina e stinëve 18. Jusuf Buxhovi - Shënimet e Gjon Nikollë Kazazit 	<ul style="list-style-type: none"> - Sociologjia - Psikologjia - Filozofia (metodat e këtyre shkencave si modele për studimin e veprës letrare) Arti muzikor Filozofia (ekzistencializmi) Historia e re e Evropës

Qëllimet operative	Veprimtaritë	Nocionet e përmbajtja	Korelacionet
<p>1.3. Aftësia e njohjes së vlerave të letërsisë bashkëkohore shqiptare</p> <p>Veçoritë dalluese midis autorëve dhe trevave shqiptare dhe jashtë tyre ku janë krijuar veprat .</p> <p>Njohja e prirjeve të letërsisë së shkruar nga Ivo Andriqi dhe Danillo Kishi</p>	-	<p>19. Zejnullah Rrahmani - Sheshi i unazës</p> <p>20. Besnik Mustafaj - Vera pa kthim</p> <p>21. Bilal Xhaferr-Proza</p> <p>22. Arshi Pipa - Libri i burgut (fragmente)</p> <p>23. Voreo Ujko - Poezi</p> <p>24. Sabri Hamiti - Poezi</p> <p>25. Visar Zhiti - Poezi</p> <p>26. Ivo Andriqi - Ura mbi Drinë</p> <p>27. Danillo Kishi - Enciklopedia e të vdekurve.</p>	<p>Historia (shqiptare, malazeze dhe evropiane)</p>

5. UDHËZIMET DIDAKTIKE

Udhëzimet didaktike – mësimi i gjuhës

Mësimi i gjuhës në shkollat e mesme profesionale është i lidhur ngusht me dijet e përfituara nga shkolla fillore. Por në shkollat e mesme profesionale ato zgjerohen dhe thellohen më tej.

Mësimi i gjuhës në shkollat e mesme profesionale bazohet në tekstet joletrare të cilat me ndihmën dhe sugjerimin e mësimdhënësit nxënësit i kërkojnë në gazeta, revista, radio, televizion, internet etj. Tekstet duhet të jenë aktuale dhe interesante. Tekstet duhet të jenë edhe të përshtatshme për moshën dhe teknikën e të shkruarit. Ka rëndësi të madhe dhe duhet të kemi kujdes në dhënien e temave për hartimet shkollore të cilat duhet të jenë tërheqëse dhe të zgjojnë interesimin e nxënësve sepse hartimet ndikojnë në përsosjen e njohurive nga gjuha. Gjithashtu kërkohet që të kenë më tepër kontroll përmes testeve (pa nota sepse në atë mënyrë nxënësit do t'i korrigjojnë gabimet e veta).

Tekstet të cilat shërbejnë si bazë për mësimin e gjuhës duhet të kenë vlera të llojllojshme informative dhe të stilit, ashtu që një tekst mund të shërbejë për disa qëllime operative (ushtrime në të folur, ushtrime drejtshkrimore, gramatikore etj.).

Është mirë të nxitet puna në grupe sepse aty shihet bashkëpunimi dhe ndihma reciproke. Gjithashtu është e udhës që gjatë vitit shkollor ndonjëherë t'u lejohej nxënësve që vetë ata ta organizojnë orën mësimore.

Duhet të kemi kujdes se katër aktivitetet kryesore (të shkruarit, të dëgjuarit, të lexuarit dhe të folurit) duhet të jenë të pranishme në mënyrë të barabartë dhe mundësisht në të njëjtën kohë. Në këtë mënyrë gjuha mësohet sistematikisht dhe nxënësi mund të kontrollohet në çdo klasë dhe i kushtohet një kujdes intensiv.

Udhëzime didaktike – mësimi i letërsisë

Hartuesit e programit të letërsisë për shkollat e mesme profesionale kanë hasur në probleme të ndryshme, pasi që programi i deritashëm nuk ka pësuar ndryshime që nga fillimi i viteve të 90-ta. Programi i vjetër ka qenë i ndikuar nga bërthama të përbashkëta për letërsi, pastaj nga ideologjia si dhe mungesa e shumë autorëve shqiptarë veprat e të cilëve ishin larguar nga programet e mëparshme në bazë të diferencimeve politike. Andaj është bërë përpjekeje që këto çështje të mënjanohej, por pa pretendim se kemi bërë ndonjë zbulim “epokal”. Në programin e ri mësimor, letërsia shqipe do të paraqitet me autorët më të mirë të saj. Kjo do të mundësojë që të kemi tekste të mira letrare qoftë nga autorët shqiptarë si dhe nga autorë malazez e botërorë. Në këtë mënyrë nxënësit do të kenë mundësi që me saktësi të definojnë qëllimin, pra të arrijnë arsimim funksional të nxënësve.

Mësimdhënësi do të zbatojë pluralizëm metodash dhe do të ketë lirinë e plotë në zgjedhjen e tyre. Kjo besojmë se do të rrisë cilësinë e përvetësimeve teoriko-letrare dhe historiko-letrare në përvetësimin e letërsisë nga nxënësit e shkollave të mesme profesionale. Mendojmë se ky program nuk është i pandryshueshëm dhe gjatë punës, në të ardhmen, do të pësojë ndryshime të duhura e të nevojshme, me qëllim që ai të përsoset sa më shumë.

Duhet të kemi kujdes se gjatë punës me tekstet letrare të bëjmë korelacionin edhe me lëndët e tjera, si dhe të nxisim te nxënësit punën në grupe, kërkimin e zgjidhjeve alternative, vlerësimin e rezultateve.

Sot shkollat janë të pajisura me mjete të ndryshme teknike (shpresojmë se në të ardhmen do të furnizohen shumë më mirë), prandaj shumë tekste letrare janë dramatizuar ose në bazë të tyre janë xhiruar filma, çka ka bërë që nxënësit të lexojnë më pak, por mësimdhënësi me shkathtësi duhet ta orientojë nxënësin në leximin e teksteve të mirëfillta letrare. Duke lexuar tekste letrare nxënësit jo vetëm se do të ngrisin nivelin e tyre kulturor, por do të përvetësojnë fjalë, shprehje dhe do të aftësohen më mirë, si në të folur ashtu edhe në të shkruar.

Orët mësimore nuk ndahen në orë klasike të analizave dhe përsëritjeve, por janë ndryshe të organizuara . Prandaj kjo do të ndikojë në përvetësimin sa më të mirë të teksteve letrare.

Kujdes i veçantë duhet t'i kushtohet bibliotekës, sepse përmes saj rritet interesimi i nxënësve për librin dhe në këtë mënyrë pasuron dijet. Imperativi i kohës është edhe shfrytëzimi i fjalorëve, enciklopedive dhe sidomos i internetit.

Qëllimi i përgjithshëm i mësimin të letërsisë dhe gjuhës është zhvillimi i personalitetit të nxënësit, zhvillimi i aftësive dhe i veprimeve në jetën shoqërore, përkatësisht jeta aktive në shoqërinë demokratike e cila zhvillohet pa ndërprerje.

Problem i veçantë janë librat, të cilët duhet të lehtësojnë konceptin e të mësuarit aktiv. Është fjala për libra leximi të ndryshëm nga ata të mëparshmit, të përshtatur qëllimit që njohuritë kryesore të arrihen në orën e mësimin.

Me rëndësi është që të kihet parasysh se gjatë ndjekjes së ndonjërit nga programet arsimore të ndonjë profili të caktuar profesional, nxënësit doemos do të takohen me terminologji profesionale specifike për profilet veç e veç, kështu që duhet të planifikohet korelacioni edhe me terminologjinë tipike për atë profesion.

6. KORELACIONI NË MES LËNDËVE

Për mësimin e gjuhës dhe letërsisë shqipe, korelacioni midis lëndëve është shumë i vlefshëm dhe i domosdoshëm. Së pari, mësimi i gjuhës dhe letërsisë shqipe është parakusht që nxënësit të arrijnë rezultate të duhura edhe në kuadër të lëndëve tjera.

Mësimi i gjuhës amtare nënkupton korelacion me mësimin e gjuhëve të huaja. Në këtë mënyrë nxënësit krijojnë bindjen për njohuri gjuhësore si sistem funksional, për zbatimin e përgjithshëm të njohurive, por edhe në specifikat e veçantitë e çdo gjuhe.

Në kuadër të kurikulimit do të ishte mirë të vazhdohej në atë mënyrë që mësimi i gjuhës amtare të shkonte në një hap me mësimin e gjuhëve të huaja.

Mësimi i letërsisë nënkupton lidhjen përmbajtësore me historinë, artin figurativ e muzikor, psikologjinë, sociologjinë, filozofinë. Korelacioni me mësimin e shkencave natyrore dhe informatikën zhvillon, mundëson në përvetësimin e shkathtësive të cilat i ofron jeta në epokën postindustriale dhe informatike.

7. STANDARDET E NJOHURIVE (KATALOGU I PROVIMEVE)

Standardet minimale – mësimi i gjuhës

1. Në kuadër të njohurive të përgjithshme për gjuhën nxënësit duhet të dinë:
 - ç'është gjuha, veçoritë e saj dhe funksioni
 - të sqarojë zhvillimin e gjuhës
 - zhvillimi dhe llojet e shkrimit
 - familjet e gjuhëve
 - të përcaktojë vendin e gjuhës shqipe në familjen e gjuhëve
 - si normëzohet dhe standardizohet gjuha
 - drejtshkrimi, fjalorët, gramatikat
 - dialektet dhe të folmet
2. Njohuri nga gramatika
 - strukturën e gjuhës dhe shkencat që merren me të
 - ndryshime tingëllore dhe përdorimi i drejtë i tyre në të folur e në të shkruar
 - theksimi i drejtë
 - llojet e fjalëve dhe veçoritë e tyre (kategoritë gramatikore e funksionet sintaktike)
 - ndryshimi i fjalëve (lakimi, zgjedhimi)
 - termine leksikore
 - t'i përdorin fjalët si duhet
 - të njohin tipin dhe karakterin e teksteve në bazë të leksiomave
 - ç'janë frazat, termat, kalket, klishetë
 - të shpreh drejt dhe qartë mendimin, të bashkojë pjesët e fjalisë
 - të dallojë vlerat informative e stilistike të fjalisë
 - të zbërthejë fjali të përbëra në fjali të thjeshta e të zgjeruara
 - sistemi i rasave: të përdoret drejt në të folur dhe në të shkruar
 - të përdorë drejt pjesë të pandryshueshme të ligjeratës, parafjalën, lidhëzën, pjesëzën
 - foljen: kohët, mënyrët, vetat, zgjedhimet

3. Njohja e drejtshkrimit

- përdorimi i shkronjës së madhe në shkrim
- të shkruajë shkurtesat
- të ndajë e të bashkojë drejt fjalët në shkrim
- të ndajë drejt fjalët në fund të rreshtit
- theksimi i drejtë dhe përdorimi i shenjave të pikësimit ku duhet
- të përshtatë fjalët nga gjuhët e huaja në gjuhën shqipe

4. Për kulturën e leximit, të shkrimit, të dëgjimit e të folurit:

- të zbatojë rregullat gramatikore drejtshkrimore
- të normëzojë tekstin e caktuar
- të flasë e të shkruajë qartë, drejt dhe kuptueshëm

Dëgjimi i të folurit:

Nxënësi:

- kupton ç'është lexuar (dëgjuar ose parë)
- di të përsërisë, të ritregojë përmbajtjen
- mund të përgjigjet në pyetjen lidhur me tekstin
- di të komentojë (të japë vlerësim kritik) tekstet
- mund të dallojë qëllimin, stilin, kuptimin, rregullat gjuhësore, qëndrimin e autorit të tekstit
- mund të ndreqë gabimet e moskuptimet
- di të tregojë ngjarjen
- di ta pasurojë atë me emocionet e veta
- mund të dallojë stilet funksionale, llojet e tyre, e ti përjetojë në mënyrë kritike
- di të përgatisë fjalimin (paraqitjen me gojë)
- di të shprehet bukur në të folur
- di të bëjë rezyrenë
- është i aftë të bashkëbisedojë dhe të polemizojë
- di të argumentojë qëndrimet
- është i aftë të përdorë kohën në mënyrë racionale
- vlerëson bashkëbiseduesin
- në bazë të dëgjimit njih biografinë, udhëpërshkrimet, reportazhet, eseun

Të lexuarit:

- di të lexojë qartë, drejt dhe rrjedhshëm
- di të theksojë, të përdorë heshtjen (pauzën)
- kupton atë që ka lexuar
- di të lexojë duke i kushtuar kujdes stilit

- Të shkruarit
- di të bëjë hartimin i pavarur
 - di të shkruajë ese
 - di të shkruajë rezy-menë
 - di të shkruajë shënime, kujtesa, regjistrime
 - njeh dhe shkruan me stile të ndryshme funksionale dhe shfrytëzon format e tyre
 - teksti i shkurtër i stilit shkencor
 - llojet publicistike: lajmi, informata, intervista, reportazhi
 - llojet administrative: kërkesa, ankesa, urimi, konkursi, shpallja
 - di të shkruajë udhëpërshkrim, biografi si tekst artistik dhe joartistik
 - di të bëjë lektorimin e tekstit
 - mund të stilizojë tekstin

Standardet minimale – mësimi i letërsisë

- nxënësit janë në gjendje të dëgjojnë, lexojnë dhe interpretojnë veprat letrare nga koha antike e deri në kohën tonë
- pas leximit të tekstit letrar janë në gjendje të shprehin ndjenjat e përjetimet e veta dhe ç'kanë mësuar aty
- nxënësit janë në gjendje të analizojnë sipas parimeve që kanë mësuar në teorinë e letërsisë
- janë të aftë të vlerësojnë arritjet etike, estetike dhe njohëse të tekstit të lexuar
- mësimin e letërsisë janë në gjendje ta lidhin me përvojën dhe njohuritë e veta nga fushat e tjera të jetës
- nxënësit janë në gjendje të përgatiten e të tregojnë për veprën e lexuar, të komentojnë veprën, të bëjnë paralele letrare
- aftësinë e përjetimit të letërsisë e tregojnë edhe me anë të të shprehurit të tyre dhe me recitim përmendsh të teksteve të shkurtra letrare
- janë në gjendje të shkruajnë për pjesën e lexuar, ta perifrazojnë, ritregojnë, analizojnë e vlerësojnë
- nxënësit janë në gjendje të shkruajnë tekstin ku tregojnë për heroin, për ndonjë problem të caktuar, raportin për leximin në shtëpi etj.
- njohin epokat dhe drejtimet letrare, mund t'i krahasojnë dhe vlerësojnë arritjet e tyre
- lidhin teorinë dhe historinë e letërsisë me sistemin e njohurive koherente
- njohuritë teorike për letërsinë i përdorin në mënyrë të pavarur dhe të arsyeshme

Klasa e tretë

- lexon me kuptim tekstet letrare të letërsisë moderne të zhvilluar nga fundi i shekullit XIX dhe fillimi i shekullit XX
- di të sqarojë vlerat lirike të poezisë moderne
- di të sqarojë simbolin si figurë qendrore moderne
- di të analizojë vlerat stilistike e poetike të letërsisë sonë moderne
- sqaron hermetizmin në lirikën moderne
- sqaron asociacionet të cilat sjellin figurat në poezinë moderne evropiane, shqipe
- njeh zhvillimin e romanit e sidomos të romanit psikologjik, romanit lirik e llojeve të tjera të romanit
- është në gjendje të njohë elementet strukturore epike, elementet strukturore dramatike

- në mënyrë shprehëse interpreton përmendsh një tekst letrar
- shkruan ese për veprën e lexuar

Klasa e katërt

- lexon me kuptim tekste letrare nga letërsia bashkëkohore
- sqaron lirikën hermetike të shekullit XX duke u bazuar në njohuritë e arritura në klasët e mëparshme
- heton dhe shpreh elementet e komplikua tradicionale dhe moderne në vepra letrare
- heton lidhjet intertekstuale të poezisë me veprat e tjera letrare si dhe me mitologjinë, historinë, filozofinë etj.
- njihet llojet e romanit modern dhe postmodern
- kupton antidramën dhe një gjuhën e saj skenike
- dallon qasjen e brendshme dhe të jashtme të veprës letrare
- njihet parimet kryesore të teorive letrare bashkëkohore dhe zbaton modele të analizave të tyre: të formalizmit, strukturalizmit, fenomenologjisë, semiotikës etj.
- ka një pasqyrë të përgjithshme për historinë e letërsisë
- interpreton përmendsh një tekst letrar në mënyrë shprehëse
- shkruan ese të gjatë për një vepër ose më shumë vepra ku mund të tërheqë paralele letrare

8. MËNYRA E KONTROLLIMIT TË NJOHURIVE DHE VLERËSIMI

Verifikimi i njohurive dhe vlerësimi mundësojnë përcjelljen e zhvillimit individual të nxënësit dhe nxisin motivimin e tij për punë të vazhdueshme. Verifikimi i dijeve mund të jetë diagnostik, i rregullt dhe përfundimtar.

Kontrolli diagnostik përdoret në fillim të vitit shkollor për të vërtetuar nivelin e njohurive të fituara dhe për ta drejtuar procesin mësimor drejt rritjeve të reja në mësim. Ai mund të përdoret edhe gjatë vitit shkollor si provë e suksesit të metodave të mësuesit e formave të punës. Duke iu falënderuar këtij kontrolli edhe nxënësit edhe mësuesit krijojnë një pamje për punën e tyre të deriatëhershme.

Rezultatet e punës diagnostike duhet të analizohen në klasë dhe me secilin nxënës veç e veç nëse ajo është e domosdoshme. Ata nuk do të duhej të vlerësoheshin numerikisht, por në qoftëse mësuesi përcaktohet që ato rezultate t'i vlerësojnë me numra, ato nuk do të duhej të shkruheshin në regjistër (ditar) si nota, por të jenë vetëm tregues për punën e mësuesit dhe mësuesit atëherë mund t'i ketë para sysh në "dosjen" e punës complete të nxënësit.

Kontrolli i rregullt i njohurive ndjek sukseset dhe përparimin gjatë gjithë vitit. Nxënësi duhet të jetë i njohur me kriteret në bazë të cilave vlerësohen njohuritë, duhet të ketë udhëzimet e duhura, ndërsa vlerësimi duhet të ketë karakter stimulues, pra duhet të vlerësohen njohuritë e nxënësit dhe jo panjohuritë e tij.

Kontrolli i vazhdueshëm mund të jetë me shkrim dhe me gojë. Për ndjekjen e përparimit dhe kontrollimit të njohurive, mund të përdoren testet joformale pas realizimit të kapitullit ose fushës së caktuar. Ato duhet të jenë të qarta, të lidhura ngusht me përmbajtjen e kaluar dhe të bazuara në tipet e të dhënave e metodave të cilat janë praktikuar në orën mësimore.

Çdo nxënës do të duhej të kishte “kartonin” në të cilin do të shiheshin rezultatet e të gjitha kontrolleve me numër e me shkrim. Në këtë mënyrë do të mundësohej ndjekja e gjithanshme e njohurive të fituara aftësitë ushtruese të nxënësit dhe do të planifikoheshin forma të veçanta pune dhe ndihme nëse është e nevojshme.

Kontrolli përfundimtar përdoret për të vërtetuar përfundimisht njohuritë dhe aftësitë e nxënësve në fund të vitit shkollor ose të një periudhe disavjeçare.

Kontrollohet kuptimi i tekstit të dëgjuar dhe të lexuar, si dhe aftësia në të folur e në të shkruar.

Vlerësohen:

- detyrat e shtëpisë dhe hartimet shkollore
- paraqitja me gojë
- recitimet
- njohuritë dhe aftësitë në kuadër të punës me grup

9. RESURSET PËR REALIZIMIN E KATALOGUT TË NJOHURIVE

a) Kushtet materiale

Kushtet materiale nënkuptojnë: klasë me kushte të mira për punë, kabinete, bibliotekë dhe mjete për përgatitjen e mësimdhënësit. Do të ishte mirë sikur mësimdhënsi të kishte bashkëpunëtor të përgatitur mirë gjatë zbatimit të reformës.

Mjetet e nevojshme janë: televizioni, kasetofoni, grafoskop, kompjuteri.

Në kërkesën organizative janë: shëtitjet, ekskursionet, shikimi i shfaqjeve teatrale.

Programi i reformuar nuk mund të zbatohet pa libra përkatës.

b) Literatura:

1. Historia e letërsisë shqipe, Rilindja, Prishtinë, 1989
2. Prof. Gjergj Zheji, Prof. As. Dr. Natasha Xhafka “Fjalor enciklopedik letrar”, Tiranë, 2001
3. Bahri Beci “Gramatika e gjuhës shqipe për të gjithë”, Tiranë, 2004
4. Grup autorësh “Mësuesi, shkolla dhe shoqëria”, Prishtinë 1997
5. Grup autorësh “Studio gjithçka, arsyet vendin e parë”, Tiranë, 1998
6. Bardhyl Musai “Metodologji e mësimdhënjes”, Tiranë, 2003
7. Grup autorësh “Zhvillimi i mendimit kritik gjatë leximit dhe shkrimit”, Tiranë, 1998

8. Prof. Gjergj Zheji, Prof. As. Dr. Natasha Xhafka “Komenti letrar” (në ndihmë të mësuesve), Tiranë, 1998
9. Sabri Hamiti “Vetëdija letrare”, Rilindja, Prishtinë, 1989
10. Dr. Agim Vinca “Struktura e zhvillimit të poezisë së sotme shqipe (1945-1980)”, Rilindja, Prishtinë, 1985
11. Bajram Krasniqi “Kode të ligjërimit letrar” Rilindja, Prishtinë, 1988
12. Rexhep Ismajli “Gjuhë dhe etni”, Rilindja, Prishtinë, 1991
13. Ibrahim Rugova “Strategjia e kuptimit”, Rilindja , Prishtinë 1980
14. Anton Berisha “Shumësia kuptimore”, Rilindja, Prishtinë, 1990
15. Rexhep Qosja “Histori e letërsisë shqipe”(Romantizmi I,II,III), Rilindja, Prishtinë, 1984, 1986
16. Milivoje Sollar “Teoria e letërsisë”, Prishtinë, 1978
17. R. Velek/ O.Voren “Teoria e letërsisë”, Prishtinë, 1982
18. Stefan Çapaliku “Letërsia e interpretuar”, Tiranë, 1998
19. Isuf Zeneli, Bazat e standardizimit dhe vlerësimit në arsim, Prishtinë, 2003

10. PROFILI DHE PËRGATITJA PROFESIONALE E MËSIMDHËNËSVE

(Sipas Rregullores që parasheh këtë veprimtari)

Katalogun e njohurive - programi i lëndës **GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI**, lëndë zgjedhore për klasën III dhe IV të shkollës së mesme profesionale e ka përpiluar komisioni në përbërje:

Haxhi Shabani, kryetar

Hava Pereziziq, anëtare

Sume Kokaj, anëtare

